

PAZIŅOJUMS MASU MEDIJIEM

Kāpēc Latvijā cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem nav iespēju dzīvot patstāvīgu dzīvi?

Rīgā un Budapeštā – 2005. gada 13. decembrī – Latvijas likumdošana, politika un prakse vēl arvien dod pārāk maz iespēju cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem (kam mācīšanas spējas ir ievērojami zemākas nekā vidusmēram) piekļūt izglītībai un nodarbinātībai. Lai gan ir audzis vispārīzglītojošās skolas apmeklējošo bērnu ar intelektuālās attīstības traucējumiem skaits, lielākā daļa bērnu vēl arvien apmeklē speciālās skolas. Praktiski gandrīz visiem cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem nav darba piemērotu nodarbinātības programmu trūkuma dēļ. Tāpēc viņiem nav iespējas dzīvot patstāvīgu dzīvi un viņi ir spiesti paļauties tikai uz valsts pabalstiem.

Šis ir galvenās atziņas no šodien Rīgā publicētajā pētījumā par Latviju, kurš ir viens no vairākiem monitoringa pētījumiem – **“Cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem tiesības: Izglītības un nodarbinātības pieejamība”**. Ziņojums, ko sagatavoja, Atvērtās sabiedrības institūts (the Open Society Institute) sadarbībā ar Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centru, aicina Latvijas valdību spert soļus, lai nodrošinātu cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem situācijas uzlabošanu Latvijā ne tikai tiesiskajos aktos, bet arī praksē. Ziņojums ietver 27 konkrētas rekomendācijas politikas veidotājiem.

Līdz šim brīdim valdība nav pievērsusi uzmanību cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem īpašajām vajadzībām darba tirgū, kā rezultātā gandrīz neviens no šiem cilvēkiem nevar atrast darbu. Latvijā cilvēkiem ar invaliditāti nav kvotu sistēmas un nav bijis arī valdības pamudinājuma īpaši veicināt cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem nodarbinātību.

Visnozīmīgākais veids, kā cilvēki ar invaliditāti, kas ir bezdarbnieki, var iegūt pieeju nodarbinātībai, ir ar aktīvās nodarbinātības pasākumiem, ko nodrošina Nodarbinātības Valsts aģentūra, īpaši ar subsidētās nodarbinātības programmu palīdzību. Tomēr tikai dažiem cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem ir nepieciešamā apmācība vai profesionālā izglītība, kas nepieciešama, lai piedalītos šajās programmās. Turklāt pretēji starptautiski atzītajai labajai praksei Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija lielāko daļu cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem vēl arvien novērtē kā darba nespējīgus. Tas nozīmē, ka viņi nevar reģistrēties kā bezdarbnieki un saņemt Nodarbinātības valsts aģentūras pakalpojumus.

Atbalstītais darbs ir starptautiski atzīts kā vissvarīgākais veids cilvēki ar intelektuālās attīstības traucējumiem var piekļūt nodarbinātībai. Tas dod iespēju šiem cilvēkiem strādāt atklātā darba tirgū diendienā saņemot darba trenera atbalstu. Tomēr Latvijā atbalstītais darbs vēl arvien nav definēts normatīvajos aktos. Kopš 2000. gada NVO „Rūpju bērns” ir nodrošinājis vienīgo

atbalstītā darba programmu Latvijā cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kas pašlaik darbojas Rīgā un Tukumā. Līdz 2003. gadam ar šīs programmas palīdzību atbalstītajās darba vietās tika nodarbināti pavisam 28 cilvēki ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Viens no galvenajiem šajā projektā iesaistītajiem darba devējiem – „McDonalds Latvija” - ir atzinis, ka gūta pozitīva pieredze, nodarbinot cilvēkus ar intelektuālās attīstības traucējumiem.

OSI ziņojumi aicina valdību izvirzīt kā prioritāti atbalstītā darba definēšanu likumā, kā arī nepieciešamo sekundāro tiesību aktu un noteikumu pieņemšanu, lai nodrošinātu atbalstītā darba programmu ieviešanu visā Latvijā. Ziņojums arī aicina valdību nodrošināt atbilstošu finansējumu atbalstītā darba aģentūrām, kas nodrošinātu atbalstītā darba pakalpojumus, kā arī aicina šiem mērķiem izmantot Eiropas Savienības struktūrfondus.

Atšķirībā no neiedrošinošās nodarbinātības situācijas cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem Latvijā, attiecībā uz izglītības pieejamību bērniem un jauniešiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem vērojamas situācijas uzlabošanās pazīmes. Tomēr par spīti šai tendencei, pārāk maz bērnu ar intelektuālās attīstības traucējumiem Latvijā var iegūt izglītību integrējošā vidē. Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas datiem, 2004./2005. mācību gadā tikai 360 bērni ar intelektuālās attīstības traucējumiem apmeklēja vispārizglītojošās skolas, pretstatā 5 tūkstošiem 574 bērniem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kuri apmeklēja speciālās skolas.

Latvijā ir vairāki labās prakses piemēri, kur skolas ir veiksmīgi integrējušas bērnus ar intelektuālās attīstības traucējumiem, tomēr šie piemēri tagad būtu kopējami daudz plašāk, valsts līmenī, ja patiešām vēlamies nodrošināt iekļaujošās izglītības pieejamību. Galvenie šķēršļi iekļaujošajai izglītībai ir nepietiekamais finansējums speciālajām klasēm vispārizglītojošās skolās un atbalsta pakalpojumu trūkums, it īpaši skolotāju asistentu trūkums speciālajās klasēs.

OSI ziņojums mudina valdību izstrādāt skaidru politiku, kā uzlabot iekļaujošās izglītības pieejamību bērniem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, nodrošinot šai politikai atbilstošu finansējumu. Ziņojums arī aicina nodrošināt papildus finansējumu skolotāju atbalstam vispārizglītojošās skolās bērnu ar intelektuālās attīstības traucējumiem mācīšanai. Lai pietiekami sagatavotu bērnus ar intelektuālās attīstības traucējumiem uzņemšanai vispārizglītojošās skolās, ziņojums arī aicina nodrošināt agrīnās korekcijas pakalpojumus visā valstī.

Visbeidzot Latvijā ir samērā liels to bērnu skaits ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kas vēl arvien ir atstāti ārpus izglītības sistēmas. 2002./2003. mācību gadā vairāk nekā 1400 bērnu saņēma mājas apmācību, tomēr nav pieejami oficiāli dati par bērnu ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kas saņem mājas apmācību, skaitu. OSI ziņojums aicina Izglītības un zinātnes ministriju vākt un regulāri atjaunot datus par bērnu ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kas pašlaik saņem mājas apmācību vai vispār neiegūst izglītību, skaitu, lai nodrošinātu, ka bērni ar intelektuālās attīstības traucējumiem, it īpaši lauku rajonos, nezaudētu iespējas saņemt izglītību līdztekus saviem vienaudžiem.

Piezīme redaktoriem

Šis pētījums ir daļa no 14 valstu monitoringa pētījumiem: „Cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem tiesības: Izglītības un nodarbinātības pieejamība” visā Eiropā. Šos ziņojumus sagatavoja EUMAP, Eiropas Savienības monitoringa un interešu aizstāvības programma Atvērtās sabiedrības institūta ietvaros (OSI) sadarbībā ar OSI Garīgās veselības iniciatīvu. Visi ziņojumi ir

pieejami internetā <http://www.eumap.org>. Papildus informāciju par OSI variet iegūt <http://www.soros.org>.

Latvijas ziņojums tika sagatavots sadarbībā ar Latvijas Cilvēktiesību un etniskos studiju centru (LCESC). LCESC ir nevalstiska organizācija, kas kopš 1993. gada nodarbojas ar cilvēktiesību izglītību, pētniecību par cilvēktiesību jautājumiem, ar savu darbu cenšoties veicināt dialogu sabiedrībā. Kopš 1998. gada LCESC ir Starptautiskās Helsinku cilvēktiesību federācijas biedrs. Papildus informāciju par LCESC variet iegūt <http://www.humanrights.org.lv>.